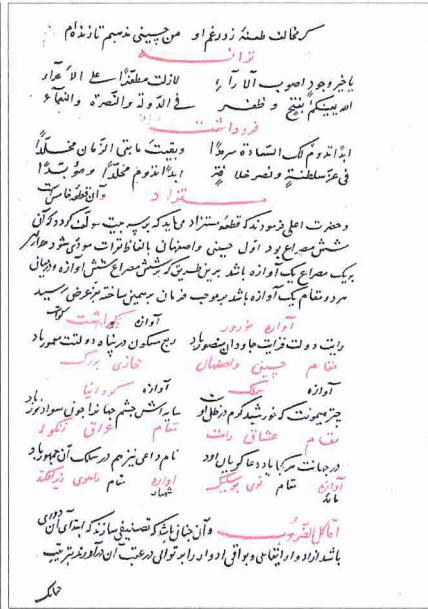
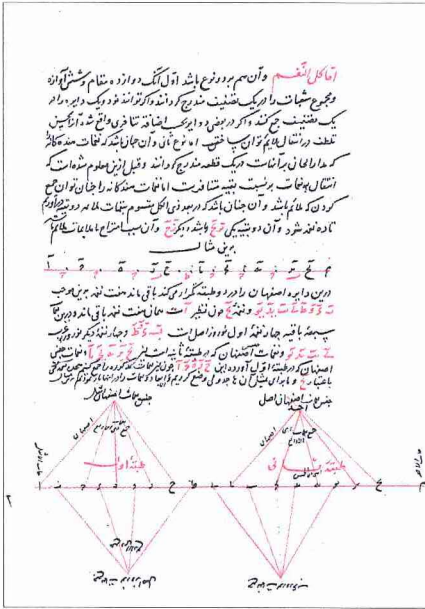

Abdülkâdir-i Merâğî'nin *Risâle-i Fevâ'id-i 'Aşere* adlı eserinin nevbet-i mürettebte ilgili iki sayfası (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3651/II, vr. 92^a, 94^a)

findan kaleme alınan *Kābusnâme*'de o dönemin müzik meclislerinde icra edilen dört eserden birincisinin hüsrevânî olduğu belirtilir (s. 257). Yûsuf b. Nizâmeddin Kırşehrî *Risâle-i Mûsikî*'sinde ve ondan yararlanan Seydî *el-Matla*'nda nevbet-i müretteb bölümleri arasına hüsrevânî kısmını eklemiştir. Bu müellifler tarîka, matla', cedvel kelimeleri yerine Farsça "pîşrev" terimini kullanarak nevbet-i mürettebin içeriğini, eserde kullanılan makamın seyri, pîşrev, hüsrevânî, tekrar pîşrev, sakıl ya da haffî usulünde nakış, kavil, gazel, terâne, fûrûdâşt şeklinde sıralamışlardır. Hızır b. Abdullah, nevbet-i mürettebi Rum vilâyetindeki sâzendelerin ve Arap üstatlarının icraları olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra Fârâbî, İbn Sînâ ve Sa'fîyüddin el-Urmevî'ye ait nevbet-i müretteblerden bahsederse de bu âlimlerin mevcut eserlerinde nevbet-i müretteb hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. XV. yüzyıl ve daha sonraki dönemin edvârlarında birkaç istisna dışında nevbet-i mürettebin kısım tanımlarının ve ezgi / usul işaretlerinin olmayışı o devir müziğinin yeniden seslendirilme çalışmalarının önündeki en önemli engeldir.

Arap ülkelerinde ve özellikle Mağrib ile Endülüs geleneksel müziğinde eskiden beri bilinen "nuba" terimi "konser, repertuar, konserdeki müzisyenler topluluğu,

müzik türü, müzik biçimi ve eser adı" gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Burada nubarın Türk müzikindeki nevb, nevbet ve fasıl ile aynı mânalara gelmesi dikkat çekicidir. Yöresel farklılıklar gösteren çağdaş nubarlar bazı özellikleriyle daha çok Özbek-Tacik makomları ile yakınlık göstermektedir. Ayrıca geleneksel Uygur müziğinde bazı mânalarının yanında "müzik türü, müzik eseri ve temel ezgisel kalıp" gibi anlamlar taşıyan mukam terimi dört bölümden meydana gelmesiyle eski nevbet-i müretteb formunu andırmaktadır. Mukamın hususiyetlerinden biri de son maşrap bölümünün sözlü-danslı olmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Keykâvus b. İskender, *Kabusname* (trc. Mercimek Ahmet, nşr. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1966, s. 257-262; Abdülkâdir-i Merâğî, *Câmi'ü'l-elhân*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3644, vr. 59^b-60^b; a.e., Bodleian Library, Marsh, nr. 282, vr. 96^a; a.e. (nşr. Takî Bîniş), Tahran 1366 hş., s. 239-246; a.mlf., *Risâle-i Fevâ'id-i 'Aşere*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3651/II, vr. 92^b-94^a; a.mlf., *Maķâşidü'l-elhân* (nşr. Takî Bîniş), Tahran 1977, s. 194-198; Hâce Abdülâzîz, *Nekâvetü'l-edvâr*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3470, vr. 69^b-70^b; a.e., Nuruosmaniye Ktp., nr. 3646, vr. 66^b-67^a; Yûsuf b. Nizâmeddin Kırşehrî, *Risâle-i Mûsikî*, Bibliothèque Nationale, MS, Suppl., nr. T. 1424, vr. 24^b-25^b; a.e., Milli Ktp. (Ankara), MS, nr. 131/1, vr. 15^b-16^a; Seydî, *el-Matla*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3459, vr. 32^a; a.e. (trc. E. Popescu-Judet), Frankfurt 2004, s. 125-127; Hızır b. Abdullah, *Kitâbü'l-Edvâr*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1728, vr. 80^a-81^b; B.

R. d'Erlanger, *La musique arabe*, Paris 1938-39, III, 553; IV, 236-239; Y. Bertels, *İstoriya Persidsko-Tadjikskoy Literaturi*, Moskva 1960, s. 107; S. Agayeva, "O Muzikalnih Janrah Srednevekovogo Azerbaydjana", *Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Aspirantlarının Elmi Konferansının Materyalları*, Bakü 1976, s. 327-329; a.mlf., Abdülğadir Marâğî, Bakü 1983, s. 10-13; Abdülâzîz Khaşimov, "O Strukture Uygurskih Mukamov i Usloviya ih Bitovaniya", *Makomi Mugami i Sovremennoye Kompozitsorskoye Tvorchestvo*, Taşkent 1978, s. 130-137; Asliddin Nizamov, "Nubi Stran Magriba i Čerti ih Obsnosti s Şaşmokoom", *Professionalnaya Muzika Ustnoy Traditsii Narodov Blijnego, Srednego Vostoka i Sovremennost*, Taşkent 1981, s. 221-227; Yalçın Tura, "Türk Musikisi Formları, Eski Formlar", *Kaynaklar*, sy. 4, Ankara 1985, s. 59-60; Murat Bardakçı, *Maragalı Abdülkadir*, İstanbul 1986, s. 25-27, 92; J. Elsner, "Zapadno-Vostočnyye Svyazi Klassičeskoj Aljirskoy Muziki", *Traditsii Muzikalnih Kultur Narodov Blijnego, Srednego Vostoka i Sovremennost*, Moskva 1987, s. 68-74; R. Davis, "The Tunisian Nûba as Cyclic Genre: A Performances Analysis", *Regional Maqam-Traditionen in Geschichte und Gegenwart*, Berlin 1992, s. 84-90; J. Pachoczyk, "Towards a Comparative Study of a Suite Tradition in the Islamic Near East and Central Asia: Kashmir and Morocco", a.e., s. 429-458; Cinuçen Tanrıkorur, *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi*, İstanbul 2003, s. 208; H. G. Farmer, "Nevbet", *IA*, IX, 202-222; O. Wright, "Nawba", *El'2* (Ing.), VII, 1042-1043; Yılmaz Öztuna, "Nevbet-i Müretteb", *TA*, XXV, 213.

SÜREYYA AGAYEVA

NEVBETHÂNE

(bk. MEHTER).

NEVESER

(نَوَاسِر)

Türk müzikisinde
bir birleşik makam.

"Yeni eser" anlamına gelen bu makam, Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi tarafından terkîp edilmiş olup nihâvend makamı dizisine bir bakiye diyezli do (nîm hicaz) perdesinin ilâvesiyle meydana gelmiştir. Durağı rast (sol) perdesi olan neveser makamının dizisi, bu perde üzerindeki nikriz beşlisine beşinci derece nevâ perdesinde bir hicaz dördlüsünün eklenmesiyle oluşur.

İnci çıkıcı, bazan çıkıcı seyir karakterinde olan makamın sekiz sesli bir dizi ile gösterilebilmesi ve güçlüsünün de çeşnilerin ek yerinde bulunması gibi basit makam kuralına uygun görülen yapısı dışında basit makam kuralına uyan bir görüntüsü yoktur. Yerindeki nikriz beşlisindeki dördlünün artık dördlü olması, beşlisinin de dördlünün sonuna bir tanini (T) ilâve-

siyle yapılmayıp bir küçük mücennep (S) eklenerek meydana getirilmesi ve makamın karar duygusunun (bitme bütünlüğünün) basit makamlar gibi kuvvetli olması vb. sebeplerden dolayı neveser birleşik makamlar sınıfına girer.

Neveser makamı dizisi, Batı müziği bakımından armonik minörün 4. derecesinin kromatik olarak yarım ses yükseltilmesiyle oluşan ve "minör oryantal" adı verilen dizidir. Neveser makamının güçlüsü dizinin ek yerindeki nevâ perdesi olup yarım karar hicaz çeşnişiyle bu perdede yapılır. Nota yazımında donanımına si ve mi için bakiye bemolü, fa ve do için bakiye diyezi konulan makamın yedeni portenin 1. aralığında yer alan bakiye diyezli fa (ırak) perdesidir.

Makam genişlemesi hem pest hem tiz taraftan yapılabilir. Güçlü üzerinde bulunan hicaz dördülsünün simetrik olarak yegâh perdesi üzerine göçürülmesi suretiyle pest taraftan yapılan genişleme sonucu yegâhta (yerinde) bir şedaraban makamı dizisi meydana gelir. Tiz taraftan yapılan genişlemede ise güçlü üzerinde yer alan hicaz dördülsü, tiz durak gerdâniye perdesi üzerine bir bûselik beşlisi getirilerek nevâda hümâyün dizisi şeklinde uzatılır. Bu genişlemeler sonucu neveser makamı bütün imkânlarıyla kullanıldığında yegâhta şedaraban, rastta neveser, nevâda hümâyün makamı dizilerinin iç içe bulunduğu görülür.

